

Romano džaniben

časopis romistických studií | 19. ročník | **1/2012**

Čohaňňa / Čarodějnice

Do Mátraverebélye (Maďarsko) jsem se dostala v září roku 2008 v rámci práce na dialektologickém výzkumu romštiny. Zde jsem se seznámila s romským aktivistou Csabou Csemerem, který je hluboce věřícím člověkem. To se projevilo i tím, že se mne hned po vzájemném představení rozhodl zavézt svým autem ke slavné mátraverebélyské svaté studni (*seni haňig*), která se nachází jen kousek od vesnice. Dozvěděla jsem se od něj, že toto poutní místo každoročně v určitý den navštíví až několik stovek Romů ze širšího okolí, aby se tu poklonili Panně Marii. Prohlédli jsme si také kostel postavený na tomto místě, kde jsme se na jeho přání krátce modlili, a pak jsme jeli zpátky do vesnice.

Navzdory mým původním plánům jsem zůstala u rodiny Csemerovců přes noc. Celé dva dny, co jsem strávila v Mátraverebélyi, byl Csaba ochotný pomáhat mi při dokumentaci místního romského dialektu, která spočívala hlavně v překládání maďarských vět do romštiny. Ve chvílích, kdy jsme se zrovna nezabývali překládáním, mi Csaba dlouze vyprávěl o svém životě, o životě mátraverebélyských Romů a také o bývalé romské osadě, které se zde říkalo *Cigánhede* (Cikánská hora). Csaba vzpomínal, že se tam Romové scházeli při ohni a vyprávěli si skutečné i neskutečné příběhy a pohádky. Následující příběh jsem nahrála během jedné takové „přestávky“. Csaba mi ho vyprávěl tak, jak ho slyšel ve svém dětství a jak si ho zapamatoval. Příběh je o třech generacích místních čarodějnic, které několik desetiletí naháněly strach místním Romům. Jazyk vyprávění je místy velmi hrubý – vulgarity zde lze interpretovat jako zaříkání, jako jeden ze způsobů, jak je možné zahánět nečisté síly, které v tomto případě ztělesňují právě čarodějnice. Pro zachování autenticity textu jsou zde proto tyto pasáže ponechány.

A co si přál Csaba za to, že mi tolik pomohl? Abych jemu a jeho rodině uvařila k večeri nějakou slovenskou specialitu. Po večeri mi řekl:

„Me báre kamaŧ ole manušen. Na ole romane Romen, ole manušen. Pedig mange but erđavo kerdék o gádže. De me kamaŧ len. Šaj dikbes, ájal ki mande ando mo kher. Báre lošaňurvaŧ. Mange adá bari loš hi, hod' adaj siňal, ost adaj soves. Taj tádal mange, taj hajam, taj vakerkeras még t'akánig. Ěš si sostar te vakerkeren tuha.

Ole gule Devleske sako jék manuš hi. Te bište tute múja o gulo Dél, taj te bište mande múja o gulo Dél. Te tut daj súlinda, taj te man daj súlinda. Te tut si

dad, taj te man si dad. Te tut si endáňa, taj te man si. Šaj ovel, hod' tut butereha áldínda, mer díňa tut lehetőšého, hod' te sikjos, taj ase te keres. Tu and'adá rodes taj arakhes tro boldogšágo. Me meg and'adá, hod' si man trin čháve, jek lačhi rom-ňi, taj si man asostar dživav, os mange kathar adá buter na kempel.“

(„Já mám hodně rád lidi. Nejenom Romy, ale obecně lidi. I když mi gádžové často ubližovali. Ale přesto je mám rád. Vidiš, přišla jsi do mého domu. Raduju se z toho. Je to pro mě velká radost, že jsi tu byla, a žes' tu přespala. A uvařila jsi mi, společně jsme se najedli a mluvíme až doted'. A máme si o čem povídat.

Před sladkým Bohem jsou si všichni lidé rovní. Sladký Bůh zemřel i pro tebe, i pro mě. Tebe porodila matka, mě také porodila matka. Ty máš otce a i já mám otce. Ty máš příbuzné a i já je mám. Je možné, že tobě Bůh víc požehnal, protože ti dal možnost, abys studovala a dělala podobné věci. Ty hledáš a nacházíš své štěstí právě v tomhle. A já zase v tom, že mám tři děti, jednu hodnou manželku a mám z čeho se uživit. Já kromě toho nic dalšího ani nepotřebuji.“)

Csaba Csemer: Hát adá k'amende avka siňa, hod' k'epzelin el jek baro baro baro telepo, akháj bešasahi amen Roma. But džéneg, báre báre but džéneg bešasah'odj. O phure Roma kernahi jek bari jag, amen téle bešasahi maškáral, os kija astarnahi paramisa te phenen. Siňa jek phuro phuro rom. De báre zoralo siňa čil-lag! Avka le akharnahi, hod' Kovács Laci. Adá báre baro Rom párho siňa, baro magášno rom siňa, deltášno. Sar odoj vakerkerasahi, phučkerasahi le:

„Bači, ando gav adaj siňa régen čohaňňa?“

„Éj, sar te n'úňáhi mro čhávóro! Még t'akánig dživel odđa romňi, te kúrav lakero muj sít!“

„T'os ko h'odđa?“

„Ko h'odđa? Maj te vígo ovla ola paramisake, majd akkor džanna, hod' ko h'odđa.“ Má addig užarasahi, hod' te phenen ole, te kezdinen ole!

„No čhavale! Adaj h'adá caklo'e!“ – ost ánde géjam leske šudre páňiske. Džáh'ande ando gav, mer upe Cigáňheďo na siňa páňi, taj haňig. Ánde kamplahi maškar o gádže te džan amenge páňiske. „De siďanen, šudro anen!“ Andám leske páňi. Cidiňa le, na os kija kezdiňa:

„Jekvará avka siňa, hod' šitítno siňa báre. Akkor keráhi búti, ost aváhi khére felé. Má dúrarú dikjom deš, vad' biš, vad' trianda džuklen, de kálen! De ase bare džuklen, hod' má me hajom mro máreskero java, de még ase bare džuklen na dikjom! Čak džáhi, o džukle na ugatinnahi. Hát dikhav, so h'odá, muro Délóro! Téle siňa kuporodime, o džukle meg maškal late! Okoj jek baro kalo džukel, t'okoj jek baro kalo džukel, t'akaj jek baro džukel. Odoj gugolinlahi. Džav odđa ki late. „So hi čhaje? So keres tu adaj? So rodes tu adaj?“ Odđa abba a pillantášba túninda! De čhavale Romale, o džukle kija astardék te voňítinen! De avka voňitinnahi, hod' báre báre! Na daráhi latar. „No te kúrav tro muj sít, pindžardom tut. De me šéreste tut čalavá, čak had dikhav tut táha!“

Avka hod' khére felé géjom. Kamjom téle te pašjon ando vodro. Téle man urjardom, téle pašliňom. Thoďom me pre te me vasta, avka pašlijom téle. Hát na džanáhi te soven. Nisar, nisar na džanáhi te soven. Amikor má jek buka majna sútom, taj má te sováhi, adaj 'e! [pozn. ukazuje na hrud'] Sar te ek pánč mážášno bar uppe mande úňáhi! Tasavkellahi man. De me čupa páňi siňomahi. I dunna čupa páňi! Ni te vakeren, ni te vičinen na džanáhi. Os valasar téle la uppal mandar čhindom. Me džanáh, hod' ko h'odđa, te kúrav lakero muj! Hod' ko ssa, ako man tasavkerel.

Géjom andi búti, mer délutánošno siňomahi. Mindig éfé fele aváhi khére. Áver dive papale géjom, avav khére felé. No akkor má dikhá tut, te kúrav tro muj! Džav, világítinel o méčeši. Géjom odđa ko vuder, ost džanen, fűggöňi siňa taj pasja uppe vuder. Párni pasja ssa phallo uppe vuder, te na te dikhel ánde niko. Párni pasja siňa, ost šaj siňa te dikhen ando árňeko jék grastano šéro. Grastano

Csaba Csemer: U nás to bylo takhle - představ si jednu velkou, velikánskou osadu, kde jsme bydleli my, Romové. Hodně lidí, strašně moc lidí tam bydlelo. Starší vždycky rozdělali velký oheň, my jsme si posedali kolem, a pak se začaly vyprávět pohádky. Sedával tam s námi taky jeden moc starý člověk. Ale zamlada to býval děsný silák! Jmenoval se Laci Kovács. Byl to Rom, ale byl úplně bílý a hodně, hodně vysoký. Jak jsme si tak povídali, vyptávali jsme se ho:

„Strejdo, byly tady kdysi ve vesnici čarodějnice?“

„Ále, jakpak by nebyly, kluci! Ještě i teď tady jedna žije, ať jí rozmrám hubu!“

„No a kdo to je?“

„Kdo to je? Až vám dopovím tenhle příběh, budete už sami vědět, kdo to je.“

Tak to už jsme byli celí napjatí, nemohli jsme se dočkat, až nám to řekne – tak jen ať už začne vyprávět!

„No, chlapi! Tady máte láhev!“ – a ať mu dojdeme do vesnice pro studenou vodu. Šli jsme do vesnice, protože na Cikánské hoře nebyla voda, ani studna. Museli jsme chodit pro vodu mezi gádže. „Ale pospěšte si, ať vám cestou nezteplá!“ Přinesli jsme mu vodu, napil se, no a pak začal vyprávět:

„Bylo to jednou večer, byla už dost velká tma. Já tehdy pracoval a právě jsem šel z práce domů. Už z dálky jsem před sebou viděl takových deset, dvacet, třicet psů! Černých! Ale tak velkých psů, že ani já – a že už jsem snědl v životě dost chleba – jsem ještě takhle velké psy neviděl! Šel jsem kolem nich, psi neštěkali. Já koukám – co to je, Božíčku můj! Krčila se tam, a psi kolem ní! Tady jeden velký černý pes, támhle jeden velký černý pes, tady jeden velký pes. A ona tam dřepěla mezi nimi. Jdu k ní: ‚Co je, holka? Co tady děláš? Co tady hledáš?‘ A ona v tom momentě zmizla! Ale kluci, lidičky, ti psi začali výt. Ale jak! Vyli tak, že se to nedalo vydržet! Ale já jsem se jí nelekl. ‚No počkej, ať ti rozmrám hubu, já vím dobře, kdo jsi! Já tě praštím do hlavy, jen abych tě uviděl i zítra!‘

A tak jsem došel domů. Chtěl jsem si lehnout do postele. Svlékl jsem se a šel spát. Umyl jsem si nohy a taky ruce, a pak jsem si lehl. Jenomže jsem nemohl usnout. Ani za Boha ne. A když už jsem konečně začal usínat, a možná, že už jsem i spal, tadyhle! [vypravěč ukazuje na svou hrud'] Jako kdyby na mě ležel pětimetrákový kámen! Dusil mě. Úplně jsem se zpotil. Peřiny jsem měl úplně promočené! Ani promluvit, ani zakřičet jsem nemohl. Ale nějak se mi povedlo ji ze sebe shodit. Já jsem totiž věděl, kdo to je, ať jí rozmrám hubu! Věděl jsem, kdo to byl, kdo mě dusil.

Druhý den jsem šel zase do práce. Měl jsem odpolední směnu, takže jsem chodil domů vždycky kolem půlnoci. Jdu teda zase do práce, a pak domů. A už tě zase vidím, ať ti rozmrám hubu! Jdu kolem jednoho domu, vevnitř svítí světlo. Jdu se podívat ke dveřím, na dveřích byl závěs, víte, a na něm prostěradlo. Na dveře bylo navázané bílé prostěradlo, aby nikdo neviděl dovnitř. Bílé prostěradlo to bylo, a na něm byl vidět stín koňské hlavy. Koňská hlava. Chodila tam sem a tam. Ta ženská

šéro phirkellahi téle, uppe. Grastane šéreha siňa i romňi, avka phirkellahi. Ost vičinkellah'ole romeha. De na phenav ári o anav akánig, maj džanna le!

Ole rome máravkellahi: ‚Te márel tut o gulo Dél! O somnakuno gulo Dél te pustítinel tut kathar mandar ári! Ase átki uppe leste, hod' bare förtelmešne bare átki! Ta o rom jek alav na vakellahi pále.

Téle bešja uppe šámli, ando va liňa pro šéro. Duge bala siňa lake, majna tel i bul lake reslahi. Bare duge kale bala siňa la. Asar grastano šéro ssa la, t'andi angáli liňa o šajátno šéro! Ost hulavlahi pet. Hulavlahi o šéro, taj avka kedlah'ári o džuva taj o šörki andar o šéro. Me meg minden dikháh'ando árńeko! De čhavale, džanen savo manuš siňomahi! Hod' me šoha na daráhi nisostar. Adá phenla tumenge o Kašuko iš, hod' me kathar o múle taj ni kathar o čohaňňa na daráhi! D'akán báre daráhi! Phučen ole, maj te avla táha, ost ój iš maj phenla tumenge adá történeto: hod' me ári géjom ando temetóvo iš! Fogadášbu, éfékor. Te ánde andom o keresto ando gav, os téle thodom anglo mozi. Avka hod' me na daráhi!

No ost mikor vígzinda, pále thoda o šéro pe peste. O grastano thoda tel o vodro, vad' tel i kafidi jek vajlingoste, taj téle la učarda jek pasjaha. Na vakerdom ništa, khére géjom. De me avka rezdáhi, taj celo ráti avka daráhi! Ni te vakeren ola romňake, ništa na tromáhi te vakeren.

Papaleg ost áver dive géjam ko gádže. Taj odđa iš čohani siňa, odđa gádži! Me kathar odá džandom, hod' adane du džéneg so keren. Mert te i gádži čohani siňa, taj t'adđa romňi čohani siňa. Géjam jekvar, hod' maj čóraha kaňhen kathar i gádži. Čórdam iš, pekjam, tádam, hajam. Haluški tádam, kerđam ándar zumin. Láche šárgave žute kaňha siňa. De ase bare kaňha! Trin štár kilošne kaňha! Čórdam latar vad' trinen, vaj štáren.

Na telinda ánde duj kurko vaj trin, papaleg géjam du džéneg ole Kašukeha. Taj t'o Bobo odoj siňa. Géjam, džas andi óla ánde. Hát ha paťan ha na, i gádži odoj bešlahi! Asi sani raňig sar mro buka angušť tel i ála siňa lake támastime! Avka bešlahi andi óla. De Romale, sar resja ánde ase buka ólate odđa romňi?! Siňa ande late vad' jek máža! Ost odoj bešlah'andi óla!

Amikor núkálinasahi paš o kaňha, hod' maj astaraha len, upr'amende vakerđa: ‚*Ejnye Laci, enye Laci, hát tólem lopjátok el a tyúkokat? Hát nem szégyelítek magatokat?*‘

Romale, aso odoj siňa...! Hod' odá iš na džanasahi, hod' kija te nášas, vad' kija te džas. Láche hi, na vakerđam ni ole jagalenge, nikaske. Mange má adá siňa furčavo báre, hod' na vakerď'ole jagalenge. Hát o jagale amen mundarkerďéh'adaj, ole cele Romen! Hát bari kulákiki gádži siňa adđa, minden siňa le.

Áver dive, vad' duj vad' trin divende džav ando gav. Hát dikhav, odoj vakerkeren: i romani čohani taj odđa. De báre halkan vakerkernahi, alig šaj siňa te šunen. Šušmorginnahi. ‚No užár, te kúrav tro muj sít! Te na, šéreste tut čalavá baltaha! Me na bajinav, tu čohani ssal, magamba. Pále mange vakerđa!

měla nasazenou na krku koňskou hlavu a chodila po domě. A hádala se se svým mužem. Ale teď vám ještě neprozradím její jméno, to se dozvíte až potom!

Proklínala svého muže: „Ať chcípneš, ať tě potrestá sladký Bůh! Ať tě ode mě zlatý sladký Bůh odežene!“ Takové kletby na něj chrlila, že až hrůza, hrozně ho proklínala! A její muž neodpověděl ani slovo.

Sedla si na židličku a vzala do rukou svoji hlavu. Měla dlouhé vlasy, sahaly jí málem až pod zadek. Měla dlouhatánské černé vlasy. A jak měla na krku tu koňskou hlavu, tak si do klína vzala tu svoji vlastní hlavu! A česala se. Česala tu hlavu, vyčesávala z vlasů vši a hnidy. A já jsem to všechno viděl v tom stínu! Ale kluci, vy mě znáte, víte, jaký jsem chlap! Co se nikdy ničeho nebál. Může vám to potvrdit i Kašuko, že já se nikdy nebál, ani mrtvých, ani čarodějnic! Ale teď jsem se teda bál, a hodně! Zeptejte se ho, až přijde zítra, a on vám může povyprávět. Třeba jak jsem šel na hřbitov! Kvůli sázce, o půlnoci. A přinesl jsem ze hřbitova kříž až do vesnice a položil jsem ho před kinem. Takže já měl jinak vážně pro strach uděláno!

No, a když skončila, posadila si zase na krk zpátky svoji vlastní hlavu. A tu koňskou schovala pod postel nebo pod stůl do nějaké mísy a zakryla ji prostěradlem. Neřekl jsem ani muk a šel jsem domů. Ale já jsem se jen třásl, celou noc jsem se děsně bál! Ani jsem se neodvážil říct to doma ženě, nikomu jsem nic neřekl.

Další den jsem šel zase do vesnice, ke gádžům. A tam byla taky čarodějnice, gádžovka! Já jsem to věděl, co jsou tyhle dvě zač. Že jsou obě čarodějnice, tahle gádžovka i tamta Romka. My totiž jednou šli, že té gádžovce ukradneme pár kuřat. Ukradli jsme je, upekli, uvařili, snědli. Uvařili jsme si halušky, udělali jsme z nich polévku. Ta kuřata byla krásná, žlutá. A tak obrovská! Musela mít aspoň tři čtyři kila! Ukradli jsme jí asi tak tři nebo čtyři.

Ani ne dva tři týdny na to jsme k ní šli zase, já a Kašuko. A byl tam taky Bobo. Protáhneme se dovnitř do kurníku, no a věřte nebo ne, ta gádžovka tam seděla! A pod bradou měla opřený takový tenký proutek, jak můj malíček! Takhle tam seděla v kurníku. Ale lidi, jak se tam ta ženská mohla dostat, do takového malého kurníku?! Vždyť ona vážila snad metrák! A teď tam seděla uprostřed kurníku!

Jak jsme se natáhli pro kuřata, že je chytíme, promluvila: „Ale Laci, ale ale! Tak to vy mi kradete kuřata? To se nestydíte?“

Lidi, co tam pak nastalo... ! Ani jsme nevěděli, kam máme běžet, nebo kam jít. No dobře, neřekli jsme nikomu nic, ani policajtům. Už to mi bylo dost divné, že ona sama taky nic policajtům neřekla. Vždyť ti by tady s náma se všema pěkně zatočili, se všema Romama! Protože ona to byla hodně bohatá gádžovka, měla všeho dost a dost.

Tak teda: další den, nebo dva tři dny poté zase jdu do vesnice. A vidím, jak si tam ty dvě povídají: ta romská čarodějnice a ta druhá, ta selka. Ale mluvily hodně potichu, skoro je ani nebylo slyšet. Šuškalý si. „No počkej, ať ti rozmrám hubu! A když ne, tak tě praštím do hlavy sekerou! Mě je jedno, jestli jsi čarodějnice,“ pomyslel jsem si. A ona mi odpověděla!

„Ej soske ssom me čohani?“ De dúr siňomahi latar!
„Te kúres mro muj?“ Ha paťas ha na, te o gulo Dél man te márel, te na avka siňa!

„Dehod' som me čohani, dehod' som me čohani! Soske astares uppe mande tu, hod' me čohani ssom?“

De báre dúr siňomahi latar! De halkan magamba phendom le adá ári, hod': „Čohani, maj šéreste tut čalavá.“ Avka, hod' šunda le. Avka géja i gádži erre, ój meg okoj géja, géja khére.

Még astardom la jekvar. Akkor má siňa man bále. Jek añiko bálo siňa man, taj akkor úňa le hurde baliče. Čak šunav, hod' o bálo celo áldotno dive, celo ráti morginlahi. Má aso čišlo siňa sar o džukel. Šikítózinah'o bále. Jekvar géjom – siňa man karbitike lámpa, andar i báňa la andom –, géjom, dikhav, hát ole báleskere čučča pijelahi!

O gariči ánde čukindom, uppe late rúgindom o vuder, ole báleskero, aso si uppe vuder. Uppe thodom i rekeste. „No te kúrav tro muj, akánig tut mundará! Ánde géjom andi komra. Odoj ikráhi o balti taj ase búta, o sersámi. Ánde géjom, ad' anáhi balta, šéreste la te čalavá, te kúrav lakero muj sít. Mire pále ájom, nikháj na siňa!

Géjom téle ko kher lake. „Čukin ári, te kúrav tro muj! Te čohani ssal, akkor muk man békén, mer me šéreste tut čalavá!“

Ánde géjom. De čupa balano khul siňa lakere térdi, taj čupa balano khul siňa lakere vasta! Taj sar pijelah'ole báleskere čučča, čupa thud siňa lak'o muj. No adđa ko siňa?“

„No ko, Laci báči?“

„Hát i Sapenduli. Upp'ájom, azóta ole Romen na bántinlahi, na mallah'ole Poci, ole phure Poci. Avka hod' ój hi čohani. De báre báre vidázinen, hod' ande lakere áťha ma dikhen ánde! Amikor džal tumenca sembe, čalaven téle tumáro šéro, ost uppe phuv dikhen! Taj čhiden keresto! Akkor na džanla tumen te rontinen. Éš adđa siňa odđa čohani, ako ole Gejza iš rontinda, leskero pro tónkre thoda. Na avka, hod' adđa hi čohani Verebójate. Te marav ande lakero muj ánde mro kár, báre vidázinen uppe late!“

Z: De akán má na dživel?

C: Na dživel. Adaleske má trianda berš, hod' múj'adđa čohani.

Z: Taj si akán áver čohani?

C: Si, si. Adá iš phená tuke, hod' siňa jek lačo lačo romano rom. Čišlo siňa, báre čišlo. Göndörne bala siňa le, ósne göndörne bala, de báre lačo manuš siňa.

I Sapendulikeri čhaj sembe bešlahi leha. Sembe bešnahi edmásal adane dúj. Adá iš o Šaňi báči amenge mešélinlahi, hod' adđa romňi, adala Sapendulikeri čhaj čohani siňa. Má akánig múja te ó jek berš.

„Tak já jsem u tebe čarodějnice?“ Ale já jsem byl od ní dost daleko!
„Ty že mi rozmrdáš hubu?“ Věřte mi nebo ne, ať mě pánbůh potrestá, jestli to takhle nebylo!

„Já a čarodějnice! Kdepak já a čarodějnice! Proč o mě říkáš, že jsem čarodějnice?“

Já jsem ale od ní byl fakt hodně daleko! A řekl jsem si to potichu, jen tak v duchu: „Čarodějnice jedna, já tě pak praštím do hlavy.“ A přesto to uslyšela. Pak se rozešly, ta gádžovka šla jedním směrem a ta druhá taky, šla domů.

Pak jsem ji načapal ještě jednou. Tehdy jsem doma choval prasata. Měl jsem jednu prasnici, a tehdy se jí narodila malá prasátka. Najednou slyším, že prasnice celý požehnaný den, celou noc, jen mručí. Byla vyzáblá jako toulavý pes. Selata ječela hlady. Tak jsem se tam šel v noci podívat – měl jsem takovou karbonovou lampu, přinesl jsem si ji z dolu, vešel jsem tam a vidím ji, jak saje mlíko z té mojí prasnice!

Zabouchnul jsem za ní vrata, od té stáje a dal jsem tam zámek. „No počkej, ať ti rozmrdám hubu, teď tě zabiju!“ Vešel jsem do komory. Tam jsem měl schované sekery, náradí a takové věci. Vešel jsem, přinesl jsem si sekeru, že ji praštím do hlavy, že jí rozsekám. Otevřel jsem dveře, ale ona už tam nebyla!

Běžel jsem dolů, k ní domů. „Otevři, rozmrdám ti hubu! Když jsi čarodějnice, tak mi dej pokoj, jinak ti rozseknu hlavu vejpůl.“

Vešel jsem k nim dovnitř. Stála tam, kolena měla celá od hnoje a ruce taky! A jak pila od té prasnice, pusou měla celou od mléka. A kdo to byl?“

„No kdo, strejdo Laci?“

„Přeci Sependuli. A já jsem jí na to přišel. A od té doby už nikomu z Romů neublížila, neublížila ani Pocimu, starému Pocimu [zřejmě její manžel – pozn. ZB]. Takže ona je ta čarodějnice. Ale dávejte si velký pozor, abyste se jí nepodívali do očí! Když jde proti vám, raději skloňte hlavu a koukejte se do země! A pokřižujte se! Pak vás nemůže uhranout. To ona byla ta čarodějnice, co uhranula Gejzu, co mu zničila tu jeho nohu. Tak to je, to ona je čarodějnice tady v Mátraverebélyi. Ať jí rozmrdám hubu, dejte si na ní bacha!“

Z: Ale teď už nežije?

C: Ne, už ne. Je to třicet let, co zemřela.

Z: A je tu teď nějaká další čarodějnice?

C: Je, je. To ti taky ještě povím. Žil tu jeden Rom, byl to moc dobrý člověk. Byl hubený, děsně hubený. Měl kudrnaté vlasy, šedivé kudrnaté vlasy, ale byl to vážně moc dobrý člověk. A naproti němu bydlela dcera Sependuli. Bydleli naproti sobě. A to nám vyprávěl taky strejda Šaňi, že tahle ženská, ta dcera od Sependuli, že ona byla taky čarodějnice. Ona teda už taky zemřela, teď, před rokem.

Vaď duj méterešno rom sako dive odďa džalahi. Ánde diklah'uppe bloka, ost čak diklahi ánde. Daralahi báre, báre daralahi o čoro phuro rom. Ár iš na tromalahi te džan. Jekvar ári kamja te džan te mutren. Avlah'uppe felé uppe lépčovi, os dikja adale bare rome. De vaď duj méteri magašno, kale gádende siňa, sar rašaj, avka diklah'ári. Amikor dikja le, pále fordulindďa, ánde géja andi udvara, mer jek drom len válastinel čak edmášťú. Ánde géja andi udvara, ost anglo vuder áčlahi. Phučlahi le i Sapendulikeri čhaj: „Buborkáš!“

„So hi čhaje?“

Odá lestar phučja: „Te tu dikjal odale bare deltășne manuše, ako akánig erre géja téle feléje?“

„Dikjom, te kúrav tro muj, hát tu siňalahi! Tu nášjal téle athar, ost át tut či-diňal mindán! Hát tu daravkeres amen adaj celo áldotno dive taj celo ráti, taj sako ráti?“ Avka hod' odá phenen, adďa čhaj siňa i čohani.

Z: T'akkor adaj o Roma paťan ande čohaňňa.

C: Paťan o Roma taj te daran. Kathar o múle iš daras, taj kathar o čohaňňa iš daras.

Z: Taj kana i čohani rontinel valakas, so šaj keren?

C: Avka kampil ári te sastaren, hod' ári kampil te džan ki haňig, akáj siňamahi. Taj odoj si jek forráši. Márijakero forráši h'adá, o sentháromšág forráši. Andar o trín haňiga kampil ánde te anen páňi. Akas rontinda i čohani, and'adá kampil te moždinen. Taj ánde te sentelínel ando kher o cele fali. Akkor o rontáši džal uppal latar, taj uppal o čaládo. Mer adaj báre but čohaňňa siňék!

Z: De akán má na dživel ni jék?

C: Akánig má múje. De még t'akánig daras amen Roma kathar adá čaládo, ha paťas ha na. Mer si la jek čhaj, la Sapendulikera čha iš sin még jek čhaj. De asar phurjol, avka dikhel ári sar i daj, ako má múja. Terni hi még adďa čhajóri. De adďa ki nikaste na vakerel, ni romeste na géja, taj náne la niko ako te kúrkel-lahi la.

Z: De šukár džuvli hi li?

C: Náne šukár, rendešen te daral latar šaj. Te me darav latar. Báre čišli hi li, téle felé dikhel uppe phuv, ost čak džal. Ki nikaste na vakerel. Taj korkórig hi li ando kher, mer má múja lakeri daj taj te o dad. Ost odá phenen o Lakatošék, ako odoj bešel paši late, hod' át diňa lake o tudomáňi. Avka sar i Sapenduli át diňa ola Márijake, i Márija meg át diňa ola čhake, ola Žužikake.

Z: O čohaňňa čak erďave búťa keren vaď lačhe búťa iš?

C: Amen and'odá na paťas, aso amenge sikavkeren ando tévévi taj ando ujšá-gi, hod' čohaňňa dóďítinen. Odá áchija ande amende, hod' o čohaňňa rontinen, ta o čohaňňa daravkeren, taj upp'amáro mejjo bešen, taj ole hurden čháven maren ole áthenca. Mer odá phenen, ako siňa but hurde čháve, akko na džanlahi te soven. Celo ráti uppe siňék, ase jek beršike. Mer ako na ssa kerestelime andi khangéri, odďa džalahi mindig i čohani régen, ost áthenca len mallahi. Adá čáčo iš siňa, hod'

A tady k tomu člověku domů prý chodil takový asi dvoumetrový chlap, každý den. Nahlížel přes okno, jen se díval dovnitř. Ten starý se, chudák, děsně bál. Neopovážil se ani vyjít z domu. Jednou se chtěl jít ven vyčůrat. Šel nahoru po schodech a najednou uviděl toho vysokého chlapa. Měřil skoro dva metry, měl černé šaty, vypadal jak farář. Jak ho ten dlouhán uviděl, otočil se a odešel naproti na dvůr, protože je dělila jenom jedna cesta. A tak ten starý taky, vešel na dvůr naproti a zastavil se přede dveřmi. Ozvala se dcera Sapenduli: „Buborkáši!“

„Co je, holčičko?“

A ona se ho zeptala: „Viděl jsi taky toho vysokého chlapa, co šel teď po cestě dolů?“

„To si piš, že jsem ho viděl, ať ti rozmrám hubu, vždyť jsi to byla ty! Ty jsi ode mě běžela sem dolů, a hned ses proměnila! Tak to ty nás celý pozhnaný den a celou noc strašíš?“ Takže se povídá, že ta holka byla taky čarodějnice.

Z: Takže tady Romové věří v čarodějnice.

C: Věří, ale taky se jich bojí. Bojíme se mrtvých i čarodějnic.

Z: A když čarodějnice někoho uhrane, co se dá dělat?

C: Vyléčí se tak, že musí jít ke studni, tam, kde jsme spolu byli. A tam je pramen. Je to pramen Panny Marie a svaté trojice. Musí se přinést voda ze tří studní. A v té vodě se musí ten, koho čarodějnice uhranula, umýt. A pak je potřeba posvětit v domě všechny zdi. Potom to uhranutí z toho člověka i z celé rodiny odejde. Tady bylo hodně čarodějnic!

Z: Ale teď už ani jedna nežije?

C: Už zemřely. Ale my se dodnes téhle rodiny bojíme, věř nebo ne. Protože ona má jednu dceru, dcera Sapenduli měla taky jednu dceru. A jak stárne, vypadá úplně jak její matka, která už zemřela. Ta holka je ještě hodně mladá. Ale ona s nikým nemluví, ani se nevdala, a není nikdo, kdo by s ní spával.

Z: A je hezká?

C: Není hezká, té by ses spíš lekla. I já se jí bojím. Je hodně hubená, civí do země a jen jde a jde. S nikým se nebaví. A žije tam v tom domě sama, protože matka i otec už jí zemřeli. Lakatošovci, co bydlí vedle ní, říkají, že jí její matka předala svoje schopnosti. Stejně tak, jak je Sapenduli předala té svojí dceři, té Marii, tak je pak Marie předala zase svojí dceři, Zuzce.

Z: Čarodějnice dělají jen špatné věci nebo také dobré?

C: My tomu nevěříme, co se ukazuje v televizi a v novinách, že čarodějnice umí i léčit. V nás od starších zůstalo to, že čarodějnice uhranou člověka, že chodí strašit, sednou si ti na prsa, a malé děti uhranou očima. Starší říkají, že tu bylo hodně malých dětí, které nemohly usnout. Celou noc byly vzhůru, i takové roční děti. Protože kdysi ta čarodějnice šla vždycky za tím, kdo ještě nebyl pokřtěný

áthenca len mallahi, ole hurde čháven. Čak amikor má kerestelinnahi len, akkor má na birinlahi ki lende te resen adda čohani.

Avka hod' amen még t'akánig na sikavas báre ole phure romňenge, te amen buka tikno hi. Phenás, te man si onoka, jek masekakeri, na sikavkeras ole phure romňenge, mer maren len áthenca.

Z: De na čak o phure romňa hi čohaňňa, šaj o térne iš, na?

C: De amen and'adá paťas, vad' adá amenge h'andi amari gódi, hod' o phure romňa len át odá tudomáňi, aso o čohaňňa. Avka hod' amen daras kathar o čohaňňa. Adá náne čáčo, hod' amen Roma ráti tromas te phirkeren, vad' amen tromas andar i khangéri te čóren valaso, vad' ase búťa te keren. Hod' amen uppe phagas o šíri taj čóras ase búťa. Amen kathar o gulo Dél báre daras, taj kathar o čohaňňa.

v kostele, a uhranula ho. To je pravda, prostě ty malé děti uhranula očima. Když je pokřtili, tak už se k nim ta čarodějnice nemohla dostat.

Takže my malé děti ani teď moc starším ženám neukazujeme. Řekněme, že bych měl vnuka, starého tak měsíc – tak bych ho těm starým ženským neukazoval, protože by ho uhranuly.

Z: Ale čarodějnice mohou být i mladé, ne? Ne jenom starší ženy.

C: Ale my věříme, už to tak máme v hlavě, že schopnosti od čarodějnice můžou převzít jen staré ženy. My se čarodějnic bojíme. Není pravda, že my, Romové, si troufneme procházet se večer venku nebo že si troufneme ukrást něco z kostela, nebo takové věci. My se strašně bojíme dobrého Boha, ale také čarodějnic.

Pozn.: Jména osob ve vyprávění, z nichž některé ještě žijí, byla pozměněna. (ZB)